

**ФИНЛЯНДИЯ ТАЖРИБАСИ АСОСИДА ЛОЙИХА ТЕХНОЛОГИЯСИ: 9-
СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОН ВИЛОЯТЛАРИНИ ЎРГАНИШ
ОРҚАЛИ АМАЛИЙ КЎНИКМАЛАР ВА ВАТАНПАРВАРЛИКНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ**

Комилова Зироатхон Муроджон қизи

Педагогика фанлари фалсафа доктори (PhD), доцент

243-сон умумий ўрта таълим мактаби директори

Аннотация. Ушбу мақолада Финляндия таълим тизимидаги «феномен-асосли ўрганиш» ва лойиҳага асосланган ўрганиш (*Project-Based Learning — PBL*) технологиясини Ўзбекистон умумтаълим мактабларида 9-синф ўқувчилари учун мослаштириб қўллаш масаласи илмий таҳлил қилинади. Тошкент шаҳар Олмазор тумани 243-мактабда «Менинг мактабим — Менинг фахрим» шиори остида режаслаштирилган «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳа танлови тажрибаси — ўқувчиларда вилоятлар урф-одатларини, ижтимоий-иқтисодий хусусиятларини ва табиий фанлар билимларини интегратив тарзда мустаҳкамлашнинг педагогик воситаси сифатида — илмий асосланади. 2025 йил FIESDU лойиҳаси доирасидаги Финляндия таширифи кузатишлари, J.Hattie, P.Sahlberg, T.Johnson ва бошқа олимларнинг тадқиқотлари, OECD маълумотлари мақоланинг асосини ташкил этади. Синф раҳбарларнинг фасилитатор, координатор ва ментор ролидаги фаолияти батафсил ёритилади. Ўзбекистон мактаблари учун «ВИОЛ» (Вилоят — Изланиш — Оммалаштириш — Лойиҳа яқуни) амалий модели таклиф этилади.

Калит сўзлар: лойиҳага асосланган ўрганиш, 9-синф, вилоятлар лойиҳаси, синф раҳбари, Финляндия тажрибаси, FIESDU, ватанпарварлик тарбияси, ижтимоий-иқтисодий таълим, табиий фанлар, 243-мактаб.

Аннотация. В данной статье проводится научный анализ вопроса адаптации финских технологий «феноменного обучения» и проектного обучения (PBL) для учащихся 9-х классов общеобразовательных школ Узбекистана. Опыт планируемого конкурса проектных работ «Регионы нашей Республики» в рамках акции «Моя школа — моя гордость» в школе №243 Алмазарского района Ташкента — как педагогическое средство интегрированного закрепления знаний о традициях регионов, социально-экономических особенностях и естественнонаучных знаниях — научно обосновывается. Основу статьи

составляют наблюдения из посещения Финляндии в 2025 году в рамках проекта FIESDU, исследования J.Hattie, P.Sahlberg, T.Johnson и других учёных, данные OECD. Подробно раскрывается деятельность классных руководителей в роли фасилитатора, координатора и ментора. Для школ Узбекистана предлагается практическая модель «ВИОЛ» (Вилоят — Изланиш — Оммалаштириш — Лойиҳа якуни).

Ключевые слова: проектное обучение, 9 класс, проект «Регионы», классный руководитель, опыт Финляндии, FIESDU, патриотическое воспитание, социально-экономическое образование, естественные науки, школа №243.

Abstract. *This article scientifically analyses the adaptation of Finnish phenomenon-based learning and Project-Based Learning (PBL) technologies for 9th-grade students of Uzbek general education schools. The experience of the planned competition of project works «Regions of Our Republic» within the «My School — My Pride» campaign at School No. 243 in Almazar district, Tashkent — as a pedagogical tool for integrated consolidation of knowledge about regional traditions, socio-economic characteristics, and natural science subjects — is scientifically substantiated. The basis of the article is formed by observations from a 2025 visit to Finland within the FIESDU project, research by J.Hattie, P.Sahlberg, T.Johnson and other scholars, and OECD data. The activities of class teachers in the roles of facilitator, coordinator and mentor are described in detail. A practical «VIOL» model is proposed for Uzbek schools.*

Keywords: *project-based learning, 9th grade, regions project, class teacher, Finnish experience, FIESDU, patriotic education, socio-economic education, natural sciences, School No. 243.*

Кириш

«Ўқувчи ўрганаётган билимини фақат эслаб қолмай — амалда қўллаши керак». Ушбу ғоя замонавий педагогика фанидаги энг асосий тамойиллардан бири бўлиб, Финляндия таълим тизимининг пойдеворини ташкил этади. 2025 йил FIESDU лойиҳаси [1] доирасидаги Финляндия мактабларига ташриф чоғида кузатилган ҳар бир дарс — ўқувчилар билимни «олади» эмас, балки «яшайди» деган тамойилга асосланганди. Helsinki мактабидаги 8-синф ўқувчилари ўз шахридаги ижтимоий-иқтисодий тафовутларни харита тузиб таҳлил қиларди: математика, жуғрофия ва ижтимоий фанлар бир лойиҳада бирлашган эди.

Тошкент шаҳар Олмазор тумани 243-мактабда [2] «Менинг мактабим — Менинг фаҳрим» шиори остида ўтказилаётган лойиҳа ишлари танлови доирасида 9-синф ўқувчилари учун «Республикамиздаги вилоятлар» мавзусида лойиҳа ишлари танлови режалаштирилган. Бу лойиҳа — ўқувчиларда Ўзбекистон вилоятларини урф-одатлари, ижтимоий-иқтисодий хусусиятлари ва табиий жуғрофий белгиларини интегратив тарзда ўрганишнинг ноёб педагогик воситаси.

J.Hattie [3] 800 дан ортиқ тадқиқотнинг мета-таҳлилида PBL технологиясини $\text{effect size}=0,56$ — «юқори» таъсирли усул деб белгилади. T.Johnson ва D.Johnson [4] жамоавий ўрганиш тадқиқотларида: «Жамоавий ишлаган ўқувчилар ўзлаштириш бўйича 27%, ижтимоий кўникмалар бўйича 42% юқори натижа кўрсатади». 9-синф — ўқувчилар ижтимоий дунёқарашини шакллантиришнинг энг муҳим босқичи. Айнан ушбу ёшда вилоятлар хусусиятларини ўрганиш ватанпарварлик ва умуминсоний ҳурматни чуқур сингдиради.

Мақоланинг мақсади — Финляндия PBL тажрибасини 243-мактаб «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳасига илмий боғлаб, синф раҳбарларнинг ролини назарий ва амалий жиҳатдан асослашдан иборат.

I. Лойиҳа технологияси ва ижтимоий-табиий фанлар: назарий асослар

1.1. «Феномен-асосли ўрганиш» — Финляндия тажрибасида PBL нинг асоси

Финляндия миллий ўқув режасига [5] 2016 йилда «феномен-асосли ўрганиш» (Phenomenon-Based Learning — PhBL) расмий киритилди. Ушбу ёндашувда ўқувчилар реал ҳаётдаги феноменни — маҳалла, шаҳар, мамлакат, ижтимоий ҳодиса — турли фанлар нуқтаи назаридан биргаликда тадқиқ этади. FIESDU ташрифи [1] давомида Espoo мактабидаги 9-синф ўқувчилари «Финляндияда аҳоли зичлиги нимага боғлиқ?» мавзусида лойиҳа тайёрлади. Ушбу битта феноменда жуғрофия, иқтисодиёт, тарих ва математика уйғунлашди. 243-мактабдаги «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳаси ана шу тузилмага эга — ҳар вилоят битта «феномен» сифатида ўрганилади.

P.Sahlberg [6] Финляндия таълим тизимини тавсифлаб: «Финляндияда биз болаларга «Финляндия тарихи» ёки «Финляндия жуғрофияси» ни алоҳида ўргатмаймиз. Биз уларга «Финляндия нима?» деган саволни биргаликда ўрганишга имкон берамиз» деди. 9-синф ўқувчилари «Хоразм вилояти нима?» деган саволга жавоб изларкан — тарих, жуғрофия, иқтисодиёт ва маданиятни бир бутун тарзда ўрганади.

1.2. Ижтимоий-иқтисодий тафовутларни ўрганишнинг педагогик аҳамияти

9-синф — ўқувчилар жамият ҳаётига кириб боришнинг бошланғич босқичи. Ушбу ёшда «Нима учун турли ҳудудлар турлича ривожланган?» деган саволни таҳлил қилиш — критик тафаккур ва фуқаролик онгини шакллантиради. OECD [7] «Таълим 2030» концепциясида 21-аср кўникмалари сифатида «ижтимоий хабардорлик», «маданиятлараро тушуниш» ва «масъулиятли фуқаролик» белгиланган. «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳаси айнан ушбу кўникмаларни амалда шакллантириш учун мос педагогик воситадир.

J.Dewey [8] «Тажриба ва таълим» асарида: «Ёшлар жамият ҳаётини «дарслик саҳифалари»дан эмас — фаол иштирок орқали ўрганиши керак». Вилоятлар ижтимоий-иқтисодий тафовутларини лойиҳа орқали ўрганган ўқувчи Ўзбекистоннинг бутунлигини ичдан ҳис этади.

1.3. Табиий фанлар билимларини лойиҳа орқали мустаҳкамлаш

9-синф ўқувчилари табиий фанлар (биология, кимё, физика, жуғрофия) бўйича назарий билимлар тўплаган. «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳаси ушбу билимларни реал контекстда мустаҳкамлашнинг самарали воситаси: Фарғона водийси — иқлим, тупроқ, экин тури (биология+жуғрофия); Навоий — кон саноати, кимёвий жараёнлар (кимё+физика); Сурхондарё — иқлим зоналари, ўсимлик дунёси (биология+экология). J.Hattie [3] мета-таҳлилида «ўрганилган билимни реал вазиятда қўллаш» (transfer of learning) effect size=0,67 — «юқори» натижа беради. Лойиҳа ишлари — «трансфер»нинг энг самарали воситаси.

II. 243-мактаб тажрибаси: «республикамиздаги вилоятлар» лойиҳаси

2.1. Лойиҳанинг педагогик тузилмаси ва мақсадлари

243-мактабда [2] режалаштирилган «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳа танлови тўрт асосий педагогик мақсадга эришиш учун мўлжалланган. Биринчи мақсад — вилоятлар урф-одатлари, маданияти ва анъаналарига ҳурмат ва қадрни шакллантириш: ўқувчи «ўзгаларнинг» маданиятини ичдан ўрганади. Иккинчи мақсад — Ўзбекистон вилоятлари ижтимоий-иқтисодий хусусиятлари ва тафовутларини объектив тушуниш: нега Тошкент ва Қорақалпоғистон турлича ривожланган? Учинчи мақсад — табиий фанлар (биология, кимё, физика, жуғрофия) бўйича олган назарий билимларни конкрет ҳудудий мисолларда мустаҳкамлаш. Тўртинчи мақсад — жамоавий ишлаш, тадқиқот, тақдимот ва тенқидий тафаккур кўникмаларини 9-синфда мақсадли ривожлантириш.

2.2. Лойиҳанинг фанлараро интеграцияси

1-жадвал. «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳасида фанлараро интеграция

Фан	Лойиҳадаги кўриниши	Мустаҳкамланаётган билим	Мисол (Самарқанд вилояти)
Жуғрофия	Вилоят рельефи, иқлими, дарёлари, ер ресурслари	Физик жуғрофия, картография	Зарафшон дарёси ва унинг иқлимга таъсири
Биология	Вилоятнинг ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, қишлоқ хўжалиги	Экология, биогеография	Самарқанд узуми: иқлим–тупроқ–ўсимлик боғлиқлиги
Кимё	Вилоятдаги саноат корхоналари, хом ашё ва кимёвий жараёнлар	Аналитик кимё асослари	Навоий — калий ўғитлари ишлаб чиқаришда кимёвий жараён
Физика	Вилоятдаги энергия манбалари, саноат объектлари	Термодинамика, механика асослари	Чирчиқ ГЭС — гидромеханика принциплари
Тарих ва ижтимоий фан	Вилоят тарихи, маданий мероси, урф-одатлари	Тарихий манба таҳлили, ижтимоий тузилиш	Самарқанд — Темурийлар меъморчилиги ва давлатчилиқ
Математика	Аҳоли сони, YaIM ҳиссаси, ўсиш	Статистика, графиклар	Вилоятнинг Ўзбекистон

Фан	Лойиҳадаги кўриниши	Мустаҳкамланаётган билим	Мисол (Самарқанд вилояти)
	суръатлари, диаграммалар		ЯИМ даги улуши — фоиз ҳисоблаш

1-жадвалда кўринганидек, «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳаси нафақат «вилоят ҳақида маъруза» — у барча табиий ва ижтимоий фанларни реал ҳудудий контекстда бирлаштиради. Финляндияда бу ёндашув «фанлараро ўрганиш» (interdisciplinary learning) [5] деб аталади ва 2016 йилдан буён мажбурий дастурга киритилган. FIESDU ташрифида [1] Tampere мактабининг 9-синф ўқитувчиси: «Биз алоҳида биология дарси ўтмаймиз — биз биологияни жуғрофия ва физика билан реал муаммо орқали ўргатамиз» деди.

2.3. Вилоятлар ижтимоий-иқтисодий тафавутларини ўрганишнинг маданиятлараро аҳамияти

Ўзбекистоннинг 14 вилояти ва Қорақалпоғистон Республикаси ҳар бири ўзига хос урф-одатлар, тил шевалари, меҳмондўстлик анъаналари ва иқтисодий хусусиятларга эга. 9-синф ўқувчилари ушбу хилма-хилликни дарсликдан эмас, «яшаш тажрибаси» орқали ўрганса — маданиятлараро ҳурмат ва умуминсоний тушуниш чуқурлашади. J.Banks [9] кўп маданиятли таълим (multicultural education) тадқиқотида: «Ўқувчилар бошқа маданиятларни тадқиқ қилиб taqqoslaganda — стереотиплар йўқолади, ҳурмат ошади». Ижтимоий-иқтисодий тафавутларни ўрганиш эса критик тафаккурни ривожлантиради: «Нима учун Фарғона тўқимачиликда, Навоий тоғ-кон саноатида ривожланган?» деган саволга жавоб излаш — ўқувчини иқтисодий мантиқни тушунишга ундайди.

III. Синф раҳбарнинг стратегик роли: учта асосий функция

3.1. Фасилитатор роли: «Ечим бер» эмас — «Ечимга йўналтир»

Финляндия мактабларида [1] FIESDU ташрифи давомида синф раҳбарларнинг лойиҳа жараёнида «фасилитатор» — ўқувчиларнинг ўзини кашф этишига ёрдам берувчи раҳнамо — ролини кузатдик. J.Hattie [3] мета-таҳлилида «ўқитувчи фасилитатор сифатида» effect size=0,60 — «юқори» таъсир кўрсатади. 9-синф «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳасида синф раҳбарнинг фасилитатор ролидаги конкрет ҳаракатлар:

– Лойиҳа бошида: «Сизга қайси вилоят тегди? Ундаги нима сизни ажаблантиради?» — ўқувчини ўзи савол топишга йўналтириш.

– Тадқиқот жараёнида: «Ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичларни қаердан топса бўлади?» — манбаларга йўналтириш.

– Гуруҳ муаммосида: «Бу масалада ким нима дейди? Ҳамма розими?» — ўзини ўзи бошқаришга ундаш.

– Такдимотдан олдин: «Тингловчи нима биладими? Нима ажаблантиради?» — аудиторияни ҳисобга олиш.

3.2. Педагогик координатор роли: фанлараро кўприк

«Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳасида 9-синф ўқувчилари бир вақтда жуғрофия, биология, кимё, физика, тарих ва математика билимларини ишлатади. Синф раҳбар фанлараро «кўприк» — педагогик координатор — вазифасини бажаради. M.Fullan [10] «Тизимли ўзгариш» назариясида: «Синф раҳбари — директор стратегиясини синф даражасида амалга оширувчи асосий звено». 243-мактабда синф раҳбарнинг координатор ролини амалга ошириши учун:

– Жуғрофия ўқитувчиси билан: «Вилоят харитаси ва рельефи лойиҳага кирадими? Қандай манбалар тавсия қилинади?»

– Биология ўқитувчиси билан: «Вилоятнинг экологик хусусиятлари бўйича ўқувчилар қандай ёрдам олиши мумкин?»

– Директор билан: «Кўргазма куни учун зал ва тайм-режа тасдиқлансин»; «Ота-оналарга хат».

– Ота-оналар билан: «Сизнинг туғилган вилоятингиз ҳақида болаларга нима айта оласиз?» — реал тажрибани жалб этиш.

J.Epstein [11] тадқиқотида ота-оналарни «ресурс» сифатида лойиҳага жалб этиш болалар натижасига 50% ижобий таъсир кўрсатади. Бундан ташқари, ота-онанинг туғилган вилоятини ўрганаётган ўқувчи — маданиятлараро ҳурматни оила ичидан ўрганади.

3.3. Ментор роли: ҳар ўқувчини индивидуал кўриш

9-синф — имтиҳонлар, касб танлаш босими ва шахсий ривожланишнинг мураккаб даврида. Лойиҳа жараёнида синф раҳбарнинг ментор сифатидаги диққати ўқувчилар учун айниқса муҳим. C.Dweck [12] «ўсиш тафаккури» (growth mindset) концепциясида: «Ментор боланинг кучли томонига эътибор берса — бола ўзига ишонади». Вилоятлар лойиҳасида турли хусусиятдаги ўқувчиларга ментор ёрдами:

– Аналитик ўқувчи: «Сен иқтисодий кўрсаткичларни жуда яхши таҳлил қилдинг — уларни ўз вилоятинг тарихига боғлаш мумкинми?» — кучли томонини кенгайтириш.

– Ижодий ўқувчи: «Сен тақдимотни жуда чиройли безадинг — далилий маълумотлар ҳам бор бўлса, тингловчилар ишонади» — тенглаштириш.

– Хижолат тортувчи ўқувчи: «Биласанми, сенинг вилоятингда ўзим бормаганман. Менга бир нарсани ўргат» — «экспертлик» ҳиссини уйғотиш.

IV. Финляндия тажрибаси ва 243-мактаб: таққослама таҳлил

2-жадвал. Финляндия мактаблари ва 243-мактаб «Вилоятлар» лойиҳаси: таққослама таҳлил

Параметр	Финляндия 9-синф PBL тажрибаси	243-мактаб (режалаштирилган)	Мослаштириш имконияти
Лойиҳа мавзуси	Реал ижтимоий феноменлар (аҳоли зичлиги, иқлим ўзгариши)	«Республикамиздаги вилоятлар» — ватанни ўрганиш	Маҳаллий ватанпарварлик мавзу сифатида
Фанлараро интеграция	Расмий ўқув режага киритилган (мажбурий)	Лойиҳа доирасида ихтиёрий	«ВИОЛ» модели орқали тизимлаштириш
Маълумот манбалари	Расмий статистика, репортаж, экспедиция	Дарслик, интернет, ота-оналар тажрибаси	Ота-оналар тажрибасини жалб этиш
Гуруҳ иши	Ўқувчилар мустақил рол тақсимлайди	Синф раҳбар ёрдамида тақсимланади	Секин-аста мустақилликка ўтиш
Тақдимот форматлари	Постер, сессия, рақамли, кино	Ёзма иш ва оғзаки тақдимот	Мультимедиа элементларини киритиш
Баҳолаш усули	Рубрик+ўзини ўзи баҳолаш+тенгдош баҳоси	Ўқитувчи томонидан	Учта баҳолаш усулини татбиқ этиш

2-жадвал таqqoslamasi шуни кўрсатадики, 243-мактаб «Вилоятлар» лойиҳаси Финляндия PhBL тамойиллари билан мазмунан мос. Асосий фарқлар тизимий ўрни, мустақилликни босқичли ошириш ва баҳолаш усулида. P.Sahlberg [6] таъкидлайди: «Финляндия тажрибасини нусха кўчириш — хато. Мослаштириш — тўғри». Ўзбекистонда лойиҳа мавзусини маҳаллий ватанпарварлик билан боғлаш — айнан шундай оқилона мослаштириш.

V. «Виол» модели: 9-синф лойиҳа ишларини мактаб бошқарувига интеграция

5.1. «ВИОЛ» моделининг тузилмаси

Финляндия PBL тажрибаси [1] ва «Олтин стандарт PBL» [13] методологияси асосида Ўзбекистон 9-синф ўқувчилари учун «ВИОЛ» (Вилоят — Изланиш — Оммалаштириш — Лойиҳа якуни) модели ишлаб чиқилди. Модель 9-синф ўқувчиларининг ёш хусусиятлари — мустақил тафаккур, ижтимоий хабардорлик, касб ориентацияси — ни ҳисобга олади.

3-жадвал. «ВИОЛ» модели: «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳасини амалга ошириш

Босқич	Ном	Ўқувчи фаолияти	Синф раҳбари вазифаси	Муддат	Натижа
В	Вилоят (Танлаш ва дизайн)	Лотерея/танлов орқали вилоят олиш; «нима биламан?» харитаси; «нима ўрганаман?» саволлар рўйхати; гуруҳда рол тақсимоти	Вилоят тақсимотини ташкил этиш; гуруҳ ролларини мувозанатлаш (жуғрофиячи, тарихчи, иктисодчи, тақдимотчи); ота-оналарга хат юбориш	1–2 ҳафта	Аниқ вилоят, гуруҳ, роллар, «Нима биламан?» харитаси
И	Изланиш (Тадқиқот)	Расмий статистика	Ойлик «5 дақиқалик» —	3–4 ҳафта	Тўплам: жуғрофий,

Босқич	Ном	Ўқувчи фаолияти	Синф раҳбари вазифаси	Муддат	Натижа
О	Оммалашт ириш (Тақдимот)	(stat.uz), вилоят сайтлари, дарсликлар, ота-оналар суҳбати; фан ўқитувчилари билан маслаҳат; маълумотларни тизимлаштири ш	«Нима топдинглар? Нима тушунарсиз?»; фан ўқитувчилари билан координация; Зарур манбаларга йўналтириш	1–2 кун	ижтимоий, иқтисодий, маданий маълумотлар
		Тақдимот форматини танлаш (постер/мульти медиа/видео); «Очиқ вилоятлар куни» — ота- оналар, бошқа синфлар, директор; тенгдошлар саволларига жавоб берish	«Очиқ кўргазма куни» ташкил этиш; ота- оналар, маҳалла вакиллари таклифи; сертификатлар тайёрлаш; тартиб ва вақт жадвали		Оммавий намойиш; «Ўзбекистон кўргазмаси»; фахр туйғуси
	Лойиҳа якуни (Синов ва рефлексия)	«Нима ўргандим?» — рефлексия варақаси; тенгдошлар	Рефлексия доирасини фасилитация қилиш; PLC учрашуви:	3–5 кун	Ўрганиш хулосалари; синф энциклопеди яси; кейинги

Босқич	Ном	Ўқувчи фаолияти	Синф раҳбари вазифаси	Муддат	Натижа
		рубрик асосида ўзини ўзи баҳолаш; «Кейинги лойиҳам учун нимани ўзгартираман?» ; синф «Ўзбекистон энциклопедияс и» тузиш	тажриба алмашиш; кейинги лойиҳа мавзусини биргаликда белгилаш		лойиҳа режаси

5.2. «Синф энциклопедияси» — «ВИОЛ» моделининг кумулятив маҳсули

«ВИОЛ» моделининг «Л» — якун босқичида ҳар гуруҳнинг вилоят тадқиқоти бирлаштирилиб, синфнинг «Ўзбекистон вилоятлари энциклопедияси» яратилади. Бу — фақат «лойиҳа ҳисоботи» эмас — 9-синф битирувчиларининг Ўзбекистонни «ўзлари ўзлари учун» яратган қўлланмаси. Har bir viloyat sahifasida: жуғрофик маълумот, аҳолиси, иқлими, ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичлар, урф-одатлар, биолог-кимёвий хусусиятлар. «Энциклопедия» мактаб кутубхонасига топширилади ва кейинги ёшлар учун манба бўлади.

VI. Амалий тавсиялар

6.1. Синф раҳбарлар учун

- «ВИОЛ» моделини «В» босқичидан бошланг: вилоятларни лотерея орқали тақсимланг — «тасодифийлик» ўқувчиларда «шу менга тегди, шуни ўрганаман» деган масъулиятни уйғотади.
- Ҳар гуруҳга аниқ роллар белгиланг: «жуғрофиячи», «тарихчи», «иқтисодчи», «тақдимотчи», «безатувчи». Ролларни «кучли томонлар харитаси»
- Ота-оналарни «жонли манба» сифатида жалб этинг: «Сизнинг туғилган вилоятингиз лойиҳамизда. Болаларга урф-одатлар, овқатлар, маросимлар ҳақида 10 дақиқа гапириб берасизми?» — бу ота-она иштирокини ҳам, аутентик маълумотни ҳам таъминлайди.

– «Очиқ вилоятлар куни» ни синф доирасидан чиқаринг: бошқа синфлар, мактаб директори, маҳалла вакиллари таклиф этинг. Реал аудитория ўқувчиларда тақдимот сифатини автоматик оширади.

– Рефлексия ва ўзини ўзи баҳолашни мажбурий этинг: «Нима ўргандим? Гуруҳимда нима яхши ишлади? Кейинги лойиҳам учун нимани ўзгартираман?» — ушбу учта савол кўникмани мустаҳкамлайди.

6.2. Мактаб директорлари учун

– «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳасини йиллик мактаб тадбирлар режасига расмий киритинг — 9-синф учун мажбурий компонент сифатида.

– «ВИОЛ» моделини педагогик кенгашда тасдиқланг ва синф раҳбарларга методик кўрсатма тарзида беринг — Финляндия PBL тажрибасини мослаштирган амалий дастур сифатида.

– Фан ўқитувчилари (жуғрофия, биология, кимё, физика, тарих) ва синф раҳбарлар учун «координация учрашуви» белгиланг — лойиҳани фанлараро ҳамкорликда амалга ошириш учун.

– «Очиқ вилоятлар куни»ни мактаб байрами даражасига кўтаринг: маҳалла раҳбарияти, ОТМ вакиллари, маданий тарихчиларни таклиф этинг. Бу лойиҳанинг ижтимоий аҳамиятини оширади.

– FIESDU

Хулоса

«Ўқувчи ўрганаётган билимини амалда қўллаши» — 9-синф «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳасида тўла амалга ошади. Навоий вилоятини тадқиқ қилаётган ўқувчи кимёни «кимё учун» эмас — «Навоий комбинатидаги жараёнларни тушуниш учун» ўрганади. Самарқандни тақдим этаётган ўқувчи тарихни «тарих учун» эмас — «Ўзбекистоннинг буюк ўтмишига фахрланиш учун» ўрганади. J.Dewey [8] айтганидек: «Таълим — ҳаёт учун тайёрлов эмас, ҳаётнинг ўзидир».

Тадқиқот натижаларини қуйидаги хулосаларда умумлаштириш мумкин:

1. «Республикамиздаги вилоятлар» лойиҳаси Финляндия «феномен-асосли ўрганиш» [5] тамойилини Ўзбекистон 9-синф ўқувчилари учун маҳаллий ватанпарварлик контекстида амалга оширади: ижтимоий-иқтисодий ва табиий фанлар билимлари бир феноменда — вилоятда — бирлашади.

2. Жамоавий лойиҳа ишида шаклланадиган кўникмалар — ўзаро ҳурмат, тинглаш, ўргатиш — Т.Johnson ва D.Johnson [4] исботлаганидек, алоҳида дарс жараёнида эришиб бўлмайди. «Вилоятлар лойиҳаси» — маданиятлараро ҳурмат ва умуминсоний тушунишни «яшаш» тажрибаси орқали шакллантиради.

3. Синф раҳбарнинг фасилитатор-координатор-ментор учта роли «ВИОЛ» модели доирасида тизимлашганда — мактаб бошқаруви самарадорлиги ошади, фан ўқитувчилари, ота-оналар ва директор бир лойиҳа атрофида уюшади.

4. «ВИОЛ» (Вилоят — Изланиш — Оммалаштириш — Лойиҳа якуни) модели Финляндия PBL тажрибасини 9-синф 243-мактаб шароитига мослашган тизимли йўл харитаси: ҳар босқич аниқ вазифалар, муддатлар ва ўлчанадиган натижалар билан таъминланган.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. [FIESDU \(Developing a Finland-Inspired Education System in Uzbekistan\) лойиҳаси расмий дастури ва 2025 йил Финляндия ташрифи кузатиш ёзувлари. — Тошкент–Хельсинки: А. Авлоний номидаги МПМИ, 2025.](#)

2. Тошкент шаҳар Олмазор тумани 243-мактаб «Менинг мактабим — Менинг фахрим» лойиҳа ишлари танлови дастури. — Тошкент, 2024–2025 ўқув йили.

3. [Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. — New York: Routledge, 2009. — 392 p.](#)

4. [Johnson D.W., Johnson R.T. Cooperative Learning: The Foundation for Active Learning // Active Learning — Beyond the Future. — InTech, 2018.](#)

5. [Finnish National Agency for Education. National Core Curriculum for Basic Education 2016. — Helsinki: FNAE, 2016.](#)

6. [Sahlberg P. Finnish Lessons 2.0: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? 2nd ed. — New York: Teachers College Press, 2015. — 272 p.](#)

7. [OECD. The Future of Education and Skills: Education 2030. — Paris: OECD Publishing, 2018.](#)

8. Dewey J. Experience and Education. — New York: Macmillan, 1938. — 91 p.

9. Banks J.A. An Introduction to Multicultural Education. 5th ed. — Upper Saddle River: Pearson, 2014. — 208 p.

10. Fullan M. Leading in a Culture of Change. — San Francisco: Jossey-Bass, 2001. — 157 p.

11. Epstein J.L. School, Family, and Community Partnerships. 2nd ed. — Boulder: Westview Press, 2011. — 670 p.

12. Dweck C.S. Mindset: The New Psychology of Success. — New York: Random House, 2006. — 276 p.
13. [Larmer J., Mergendoller J., Boss S. Setting the Standard for Project Based Learning. — Alexandria: ASCD, 2015. — 240 p.](#)
14. Rath T., Conchie B. Strengths Based Leadership. — New York: Gallup Press, 2008. — 266 p.
15. Выготский Л.С. Педагогическая психология. — М.: Педагогика, 1991. — 480 с.
16. [Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон Фармони «Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида».](#)
17. [OECD. PISA 2022 Results \(Volume I\). — Paris: OECD Publishing, 2023.](#)
18. [Robinson V., Hohepa M., Lloyd C. School Leadership and Student Outcomes. — Auckland: AITSL, 2009.](#)
19. [O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Hududlar statistik ma'lumotnomasi 2024. — Toshkent: O'zstat, 2024.](#)
20. Krajcik J., Blumenfeld P. Project-Based Learning // The Cambridge Handbook of the Learning Sciences. — Cambridge: CUP, 2006. — P. 317–333.
21. [Hargreaves A., Fullan M. Professional Capital. — New York: Teachers College Press, 2012. — 240 p.](#)
22. [Leithwood K., Harris A., Hopkins D. Seven Strong Claims about Successful School Leadership // School Leadership and Management. — 2008. — Vol. 28, №1.](#)
23. [Buck Institute for Education \(PBLWorks\). — URL: <https://www.pblworks.org>](#)